

Aktuálne liturgické a spoločenské postavenie gregoriánskeho chorálu na Slovensku

Janka Bednáriková

Problematika gregoriánskeho chorálu je vo všeobecnosti nevyhnutne prepojená s jeho spätným objavovaním smerom do minulosti. V čase, keď gregoriánsky chorál vznikal a vyvíjal sa, neexistovali nijaké mediálne prostriedky na jeho zaznamenanie. Dokonca aj notácie, v ktorých sa počas svojho vývinu zapisoval, vznikli oveľa neskôr ako samotný spev.¹ Vďaka revolučnej obnove tohto liturgického repertoáru, ktorá sa začala v roku 1889 zásluhou benediktínskych mníchov zo Solesmes² a dodnes pretrváva aj vďaka úsiliu mnohých zainteresovaných laikov,³ môžeme dnes objavovať zmysel, hodnotu a krásu gregoriánskych spevov.

¹ Počiatky gregoriánskeho chorálu siahajú až do obdobia prvých kresťanov, ktorí sa najprv potajme a od uzákone-
nia náboženskej slobody v roku 313 verejne stretávali na slávení liturgie slova a Eucharistie, kde jednoduchými
spevmi a aklamáciami chválili Boha. Keďže prví kresťania boli v podstate židovskí konvertiti, bolo prirodzené, že
ich spevy vychádzali zo židovskej kantilény, čo potvrdzujú aj spoločné znaky týchto dvoch repertoárov (nepravi-
delné metrum, sylabicko-melizmatický štýl skladieb, prevažujúce sekundové melodické postupy atď.). Na základe
historických dôkazov vieme, že v období medzi 8. a 9. storočím sa formovala tá podoba latinského gregorián-
skeho chorálu, ktorú poznáme a zachovávame dnes. Konsolidovala sa na území Franskej ríše, v ktorej Karol Veľký
z moci svojho úradu a z politických dôvodov nariadil zavedenie rímskeho liturgického spevu. Pravdepodobne
v tomto období a na tomto území vznikla naliehavá potreba zaznamenávať nový spevácky repertoár, dôsledkom
čoho boli najskôr grafické znaky – neумы, usmerňujúce interpretačné rozdiely pamäti ovládaných spevov,
a neskôr aj konkrétnych notácií, rozvíjajúcich sa okolo jednej, dvoch, štyroch a napokon aj piatich linajok. Porov.
BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Základy gregoriánskeho chorálu*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2003, s. 10-17.

² Reformu gregoriánskeho chorálu sprevádzali od 19. storočia mená takých veľikánov, akými sú Dom Prosper
Guerauguère, Dom André Mocquereau – zakladateľ monumentálnej faksimilovej edície najstarších liturgicko-
hudobných rukopisov *Paléographie Musicale* a tvorca dnes už prekonanej, ale k novému poznaniu nevyhnutnej
„metódy zo Solesmes“ – Dom Eugène Cardine – zakladateľ gregoriánskej semiológie (náuky o neumách) či Jean
Claire – priekopník v oblasti gregoriánskej modológie (náuky o módoch, resp. štruktúrach).

³ Okrem benediktínskych mníchov sa na obnove tohto repertoáru veľmi intenzívne podieľajú aj vedci z radov lai-
kov, ktorí sa okrem teoretického bádania a výskumu venujú aj jeho praktickému zachovávaniu prostredníctvom
formovania gregoriánskych schól. Máme na mysli predovšetkým nemeckých vedcov ako Johann Berchmans Göschl,
Godehart Joppich, Heinrich Rumphorst a ďalší, ktorí so svojimi spolupracovníkmi postupne uskutočňujú melodickú
reštitúciu gregoriánskeho repertoáru. Výrazný podiel na šírení gregoriánskeho chorálu majú tiež talianski vedci:
Nino Albarosa, Bonifacio Baroffio, Alberto Turco, Federico Bardazzi, Fulvio Rampi a celý rad ďalších nasledovníkov.
Rakúsku vetvu reprezentuje Frans Karl Prassl, Joseph Kohlhäufel, Xaver Kainzbauer a iní. Spomínaných gregorianis-

V súvislosti s európskymi výskumami a výsledkami bádania sa aj na Slovensku začala retrospekcia tohto liturgického spevu, avšak so značným oneskorením, zapríčineným nielen nepriaznivou politicko-ideologickou situáciou bývalého režimu, ale aj historicko-spoločenským postavením nášho národa počas celého druhého tisícročia. Napriek tomu sa dnes realizuje sľubný prieskum hudobných pamiatok v slovenských archívnych fondoch,⁴ ktorý prinesie nové poznatky a objasní viaceré otázky, súvisiace s históriou a kultúrou našej krajiny.

POČIATKY A VÝVOJ GREGORIÁNSKEHO CHORÁLU NA SLOVENSKU

Skôr ako sa pozrieme na súčasné postavenie gregoriánskeho chorálu na Slovensku, dovoľme si krátko nazrieť do jeho minulosti, aby sme si uvedomili historické prepojenie tohto latinského spevu Cirkvi s kultúrou nášho národa.

Dejiny gregoriánskeho chorálu na Slovensku siahajú ku kresťanským začiatkom našich predkov.⁵ Hoci sa kresťanstvo dostalo na naše územie pravdepodobne už v 2. storočí prostredníctvom rímskych vojakov, medzi ktorými boli aj kresťania,⁶ obnova záujmu o christianizáciu Slovanov po ich usadení v 5. storočí bola podnietená iroškótskymi misionármi koncom 6. storočia a neskôr ukončením fransko-avarských vojen.⁷ Začiatok 9. storočia bol poznačený zintenzívnením misijného úsilia fransko-bavorských kňazov, čo sa v roku 825 prejavilo pokrstením moravského kniežaťa Mojmíra a v roku 833 konsekráciou Pribinovho kostolíka v Nitriansku.⁸ O tridsať rokov neskôr prišli na naše územie solúnski bratia sv. Cyril a Metod, ktorí poznali reč našich predkov a mohli tak lepšie porozumieť ich mentalite a spôsobu života. So súhlasom pápežskej kúrie zaviedli do rímskej liturgie sloviensky bohoslužobný jazyk, čím sa do našich kostolov dostáva domáca reč a východný bohoslužobný spev. Vytvorili liturgické knihy v novom písme a naučili ľudí sláviť Boha zrozumiteľným spôsobom.⁹

tov a mnohých ďalších spolupracovníkov združuje medzinárodná asociácia gregoriánskeho chorálu (Associazione Internazionale di Studi di Canto gregoriano) so sídlom v talianskej Cremona. Táto organizácia má osobitné národné sekcie aj v ďalších krajinách, ako je Španielsko, Portugalsko, Francúzsko, Japonsko a čoskoro tam pribudne i Poľsko.

⁴ Najnovší vedecký výskum stredovekých hudobných prameňov a notovaných fragmentov už niekoľko rokov úspešne realizuje Mgr. Eva Veselovská, PhD. z Ústavu hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v Bratislave.

⁵ Počiatkami latinského spevu na našom území sa zaoberal významný muzikológ Richard Rybář, ktorý tvrdí, že prvé priame údaje o latinskom speve u Slovanov sa viažu k Pribinovej dŕžave v okolí Blatenského jazera. „V Mosaburgu – Pribinovom sídelnom meste – boli za jeho panovania dva väčšie a jeden menší kostol a v celej jeho dŕžave ich možno napočítať vyše tridsať“. RYBARIČ, R.: Počiatky latinského spevu na našom území. In: *Slovenská hudba*, č. 9, 1965, s. 58.

⁶ Svedčí o tom archeologický nález rímskeho kahanca s Kristovým monogramom XP z trenčianskeho hradného kopca, podobne hmotné pamiatky so starokresťanskými motívmi v Bratislave – Rusovciach. Porov. BAGIN, A.: Prví kresťania na našom území. In: *Historická revue I*. Bratislava, 1994, s. 6-8.

⁷ Porov. VESELOVSKÁ, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch : stredoveké notačné systémy z územia Slovenska*. Dizertačná práca. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2004, s. 28.

⁸ Porov. RYBARIČ, R.: Slovenská neuma. In: *Hudobnovedné štúdie I*. Bratislava, 1955, s. 159.

⁹ Hoci sa z tohto obdobia nezachovali nijaké hudobné pamiatky, môžeme s istotou predpokladať, že toto slávenie nezostalo len pri hovorenom slove, ale že sa rozvinulo do slávnostných liturgických spevov. Porov. HAINS, E.:

Je pozoruhodné, že „počas celého 9. storočia, kedy zaznamenávame obrovský kultúrny, náboženský i politický rozmach života obyvateľov Veľkej Moravy, existovali a používali sa na našom území dve liturgie a dva liturgické jazyky. Latinská liturgia a s ňou latinský spev presadzovali franskí kňazi hlavne vo vyšších spoločenských vrstvách.“¹⁰ Slovanská liturgia sa používala v oveľa užšom časovom priestore.¹¹

Písomné záznamy o obsahu a spôsobe spievania liturgického repertoáru na území dnešného Slovenska sa, žiaľ, nezachovali. Richard Rybarič poukazuje na zaujímavú zmienku o tom, že „keď roku 903 biskup Madalwin previezol mosaburskú knižnicu do Pasova, medzi knihami boli aj knihy bene notati“,¹² čo priamo dokazuje praktickú realizáciu vtedajších spevov a kontakty s kultúrami iných národov. Hoci sa tieto knihy nezachovali, svedčia o ich existencii aspoň niektoré zachované fragmenty s najstaršou adiestematickou, t. j. bezlinajkovou notáciou z 12. – 13. storočia.¹³

Po páde Veľkomoravskej ríše (907) sa sloviensky národ stal súčasťou uhorského štátu, ktorého panovníci sa snažili prebudovať svoju krajinu na feudálnu mocnosť podľa západoeurópskych, predovšetkým nemeckých a francúzskych vzorov. Podporovali rozmach cirkevných organizácií, príchod rehoľných spoločenstiev (predovšetkým benediktínov, kartuziánov, premonštrátov, dominikánov, augustiniánov, paulínov a cistercitov),¹⁴ zakladanie biskupstiev a kapitúl, postupne napomáhali rozvoju stredovekého školstva na všetkých stupňoch mimo univerzitného.¹⁵ V tomto období však prežíval náš národ nepokojnú históriu, poznačenú vojnami, povstaniami a ničením tak obyvateľstva ako aj cenných pamiatok.¹⁶

Hudba a hudobná výchova v dejinách Slovenska a Slovákov (od najstarších čias do stredoveku). In: *Adoramus Te*, č. 4, 2004, s. 18.

¹⁰ VESELOVSKÁ, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch*, s. 28.

¹¹ Pápež Hadrián II. schválil slovanskú liturgiu v roku 869, avšak po smrti sv. Metoda v roku 885 boli slovienski kňazi z územia Veľkej Moravy vyhnaní. Porov. VESELOVSKÁ, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch*, s. 29.

¹² RYBARIČ, R.: Počiatky latinského spevu na našom území. In: *Slovenská hudba* 9, 1965, s. 58.

¹³ Richard Rybarič sa podrobne zaoberal aj typologickým rozborom notácie niektorých našich najstarších hudobných bezlinajkových pamiatok. RYBARIČ, R.: *Slovenská neuma*, s. 151-170. Analýza všetkých nájdených adiestematických fragmentov je predmetom pripravovanej dizertačnej práce autorky tejto štúdie. Notovaných fragmentov sa na Slovensku zachovalo viac než 700, avšak bezlinajkovú notáciu reprezentuje len 14 zlomkov (dva sa nachádzajú v Archíve hlavného mesta Bratislavy, rovnako po dva sú uložené v Hudobnom múzeu Slovenského národného múzea, v Ústrednej knižnici Slovenskej akadémie vied a v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, po jednom sú v štátnych archívoch v Kremnici, Modre, Martine, Bardejove, v archíve evanjelického kostola v Levoči a v Košiciach; štyri z nich sú bifóliá a jedna pamiatka obsahuje 2 fóliá, spolu je to 19 fólií). Všetky sú poznačené silným vplyvom nemeckej, resp. sanktgallenskej notácie. Zvyšné množstvo fragmentov je zapísaných diastematickou notáciou (na notovej osnove), z ktorých prevažuje notácia métsko-gotická. VESELOVSKÁ, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch : stredoveké notačné systémy z územia Slovenska*. Dizertačná práca. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2004, s. 116.

¹⁴ Podrobný prehľad a prínos týchto rehoľí podáva Eva Veselovská vo svojej dizertačnej práci, s. 39-45.

¹⁵ RYBARIČ, R.: *Slovenská neuma*. In: *Hudobnovedné štúdie I*. Bratislava, 1955, s. 159-160.

¹⁶ Pripomeňme tu napr. drancovanie počas tatárskeho vpádu (13. storočie), turecké plienenie či Lutherovu reformáciu (16. storočie), počas ktorej boli z konfesijných príčin likvidované dovtedajšie liturgické knihy.

Silným motívom pre postupné ustupovanie liturgického spevu v celoeurópskom meradle bol nástup novej hudobnej dimenzie – polyfónie. Gregoriánsky chorál v druhom tisícročí všeobecne upadal do zabudnutia, ustupujúc novým pokrokovým prvkom a formám. V cirkevných kruhoch sa spieval naďalej, avšak jeho prednes bol nevýrazný a nezaujímavý, na základe čoho si vyslúžil názov *cantus planus* (rovný, monotónny spev). Jedna z najvýraznejších reformných snáh sa uskutočnila na podnet pápeža Gregora XIII., ktorý v roku 1577 požiadal o rekonštrukciu omšových spevov a spevov ofícia. Žiaľ, výsledkom tejto iniciatívy bola známa *Editio Medicea* (1614 – 1615), podľa ktorej bola možná akákoľvek vokaliza a interpretácia gregoriánskeho chorálu.¹⁷

Napriek opodstatnenej prítomnosti gregoriánsky chorál strácal svoju identitu a pôvodný význam aj v našom kontexte. Spieval sa síce i naďalej, čo dosvedčujú aj viaceré spevníky a kancionály z neskoršieho obdobia, ale v oveľa menšom priestore. Dokumentuje to prítomnosť gregoriánskych kompozícií napríklad v spevníku *Nábožné katolícké pesničky* od Jura Hollého (1804), *Nábožné výlevy* od Andreja Radlinského (1850), *Manuale musico-liturgicum* Františka Žaškovského (1853),¹⁸ *Katolícky spevník so sprievodom organa* od Jána Egryho (1865), *Trúchlivé hlasy* od Jozefa Bahéryho (*Pohrebný spevník*, 1883),¹⁹ *Nábožný kresťan* od Jozefa Chládky (1906), *Duchovný spevník katolícky s rituálom* od Adalberta Matzenauera (1909)²⁰ či súčasný *Jednotný katolícky spevník*, zostavený Mikulášom Schneidrom-Trnavským (1937).²¹ Na základe čiastkového výskumu je zrejmé, že podiel gregoriánskeho chorálu v duchovnom repertoári Slovenska tvoril pomerne nízku časť. Príčinou takéhoto stavu mohla byť tak náročnosť gregoriánskeho chorálu z hľadiska hudobnej interpretácie i obsahového nepochopenia, ako aj obľúbenosť ľudových duchovných piesní.

¹⁷ Vydanie *Medicejskej edície* bolo vlastne vyvrcholením dovtedajšieho úpadku gregoriánskeho chorálu. Porov. ŠTRBÁK, M.: *Základy santgallenskej notácie a jej prepojenie s náukou o módach*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2004, s. 16-17.

¹⁸ V tomto spevníku nachádzame najvýraznejšie zastúpenie gregoriánskeho chorálu. Z celkového počtu 208 spevov tvorí gregoriánsky chorál 97 spevov (46,6 %). Porov. ŠELIGOVÁ, M.: *Gregoriánske spevy vo vybraných spevníkoch 19. a 20. storočia*. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2006, s. 12. Hlbšiu analýzu spevníka *Manuale musico-liturgicum* vypracovala Blažena Pálfiiová v rámci magisterskej práce. PÁLFIOVÁ, B.: *Gregoriánsky chorál v spevníku „Manuale liturgicum“ F. Žaškovského*. Diplomová práca. Ružomberok : Pedagogická fakulta KU, 2006.

¹⁹ V rámci porovnávania horeuvedených spevníkov je zastúpenie gregoriánskeho chorálu v *Trúchlivých hlasoch* najnižšie, nachádza sa tu len 10 gregoriánskych spevov (5,3 %) z celkového počtu 186 spevov. Porov. ŠELIGOVÁ, M.: *Gregoriánske spevy vo vybraných spevníkoch 19. a 20. storočia*, s. 12.

²⁰ *Duchovný spevník* obsahuje 84 gregoriánskych spevov, čo z celkového počtu 402 spevov nie je síce najreprezentatívnejšie percentuálne zastúpenie (21 %), avšak v rámci porovnávaných spevníkov mu M. Šeligová určila druhé miesto. Porov. Šeligová, M.: *Gregoriánske spevy vo vybraných spevníkoch 19. a 20. storočia*, s. 12. Podrobnejšia analýza spevníkov 19. a 20. storočia sa nachádza v diplomovej práci Michaely Kubaskej-Šeligovej. KUBASKÁ, M.: *Gregoriánsky chorál v predkoncilových katolíckych spevníkoch a kancionáloch z 19. a 20. storočia*. Diplomová práca. Ružomberok : Pedagogická fakulta KU, 2004.

²¹ V dodnes používanom *Jednotnom katolíckom spevníku* sa nachádza len 30 gregoriánskych spevov (5,3 %). Porov. ŠELIGOVÁ, M.: *Gregoriánske spevy vo vybraných spevníkoch 19. a 20. storočia*, s. 12. Je to veľký nepomer vzhľadom na celkový počet spevov (568) a zároveň prekvapujúci ukazovateľ klesajúceho záujmu o latinský liturgický spev v predkoncilovom období, kedy sa na Slovensku praktizovala práve latinská liturgia.

OBNOVA GREGORIÁNSKEHO CHORÁLU NA SLOVENSKU V TEORETICKEJ ROVINE

Výskum hudobných prameňov

Ako sme sa už zmienili v predchádzajúcich riadkoch, obnova gregoriánskeho chorálu sa uskutočňuje vedeckou cestou smerom do minulosti. Na Slovensku sa táto renesancia uskutočňuje v pravom slova zmysle až v posledných desiatkach rokov. Usilovali sa o to v 40. a 50. rokoch minulého storočia viaceré významné osobnosti, spomenieme Františka Zagibu,²² Dobroslava Orla,²³ Konštantína Hudca²⁴ či Ľubomíra Vajdičku.²⁵ V rámci vtedajšieho Československa si dovoľujeme pripomenúť jedinú monografiu o gregoriánskom choráli *Úvod do studia gregoriánskeho chorálu* od českého autora Miloslava Venhodu.²⁶

Najvýraznejšou postavou hudobnej medievalistiky na Slovensku bol už spomenutý Richard Rybarič. Medzi jeho najvýznamnejšie diela z oblasti gregoriánskeho chorálu patrí štúdia Slovenská neuma, v ktorej podáva u nás dovtedy neznáme základné informácie o gregoriánskej neumatológii²⁷ (vednej disciplíne, pojednávajúcej o význame a interpretácii neumových znakov), poukazuje na historické okolnosti vývoja liturgického spevu na našom území a analyzuje niektoré bezlinajkové fragmenty (kremnický, bratislavský²⁸ a košický). Vo viacerých článkoch²⁹ sa zaoberal počiatkami latinského spevu na území Slovenska a osobitný význam priniesla publikácia *Vývoj európskeho notopisu*,³⁰ kde sa venuje najdôležitejším druhom európskych notačných systémov. Nesmieme zabudnúť ani na významného kodikológa Júliusa Sopka, ktorý ako prvý zosumarizoval a katalogizoval latinské kódexy slovenskej proveniencie, medzi nimi i hudobné pamiatky v slovenských archívnych fondoch, čím vytvoril významnú databázu stredovekých prameňov na Slovensku.³¹ Tieto súpisy však nepodávajú kompletný prehľad notovaných fragmentov a zlomkov.³²

²² ZAGIBA, F.: *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias až do reformácie*. Bratislava, 1943.

²³ OREL, D.: Hudební prameny na Slovensku. In: *Príspevky k dejinám hudby*. (Antológia hudobných štúdií a príspevkov). Bratislava, 1968, s. 53-80.

²⁴ HUDEC, K.: *Hudba v Banskej Bystrici do XIX. storočia*. Liptovský Sv. Mikuláš, 1941.

²⁵ VAJDIČKA, Ľ.: Neumový zlomok z 12. storočia v knižnici Matice slovenskej v Martine. In: *Kniha 77'*. Zborník pre problémy a dejiny knižnej kultúry na Slovensku 4, s. 99-105.

²⁶ VENHODA, M.: *Úvod do studia gregoriánskeho chorálu*. Praha : Vyšehrad, 1946.

²⁷ Dnes sa táto vedecká disciplína nazýva gregoriánska semiológia.

²⁸ Ide o fragment z antifonára, ktorý sa nachádza v Archíve hlavného mesta Bratislavy pod signatúrou EC Lad 1/2. Ten istý zlomok spolu s fragmentom z graduála (EC Lad 1/3) analyzovala neskôr Zuzana CZAGANY v štúdií Dva neumové fragmenty v Archíve mesta Bratislavy. In: *Hudobné tradície Bratislavy a ich tvorcovia* (Bd. 18). Bratislava, 1989, s. 32-45.

²⁹ RYBARIČ, R.: Počiatky latinského spevu na našom území. In: *Slovenská hudba* 9, Bratislava, 1965, s. 57-58; RYBARIČ, R.: Najstaršie písomné pamiatky gregoriánskeho chorálu. In: *Pramene Slovenskej hudby*. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 1977, s. 15-20; RYBARIČ, R.: Latinský a slovanský liturgický spev na Slovensku. In: *Dejiny slovenskej hudby*. Bratislava, 1957, s. 29-46.

³⁰ RYBARIČ, R.: *Vývoj európskeho notopisu*. Bratislava, 1982.

³¹ SOPKO, J.: *Stredoveké latinské kódexy v slovenských knižniciach*. Martin : Matica slovenská, 1981; SOPKO, J.: *Stredoveké latinské kódexy slovenskej proveniencie v Maďarsku a Rumunsku*. Martin : Matica slovenská, 1982;

Výrazný podiel na liturgickom a paleografickom spracovaní hudobných kódexov na Slovensku majú niektorí maďarskí hudobní historici, s ktorými nás spájajú spoločné dejiny v rámci tzv. horného Uhorska, ako oni sami v historickom kontexte nazývajú územie dnešného Slovenska.³³ Do tejto skupiny vedcov patrí predovšetkým Janka Szendrei, ktorá v osemdesiatych rokoch minulého storočia na základe komparácie veľkého množstva prameňov z celej strednej Európy (Maďarsko, Slovensko, Čechy, Poľsko, Rumunsko, Chorvátsko) určila typológiu stredovekých notačných systémov uhorských pamiatok.³⁴ Osobitne sa venovala aj notačnému systému bratislavských rukopisov. Výrazným podielom prispel aj László Dobszay,³⁵ ktorý sa v našom geografickom priestore zamerával na niektoré aspekty skúmania stredovekých hudobných kódexov Bratislavy.³⁶ K maďarským vedcom patrí hudobný paleograf Kilián Szigeti, ktorý sa venoval rozdeleniu stredovekých kódexov podľa typu používaného písma,³⁷ a Zuzana Czaganyovej, ktorá analyzovala a zhodnotila dva adiestematické neumové zlomky v Archíve hlavného mesta Bratislavy (zlomok breviára a graduála).³⁸ V spolupráci Janky Szendreiovej a Richarda Rybariča bolo v roku 1988 publikované faksimilové vydanie Bratislavského notovaného misála – najstaršej stredovekej hudobnej pamiatky z územia Slovenska.³⁹

Na komplexnom spracovaní a vyhodnotení stredovekého notovaného materiálu v slovenských archívnych fondoch intenzívne pracuje muzikologička Eva Veselovská z Ústavu hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ktorá v rámci svojej dizertačnej práce pod názvom *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch: stredoveké notačné systémy z územia Slovenska* podrobne spracovala stredoveké notované pramene a zlomky v archívnych a knižničných fondoch Bratislavy, Trnavy, Pezinka – Modry,

SOPKO, J.: *Kódexy slovenskej proveniencie III : kódexy a neúplne zachované rukopisy v slovenských knižniciach*. Martin : Matica slovenská, 1986.

³² Na súpise všetkých notovaných prameňov a predovšetkým fragmentárne zachovaných pamiatok intenzívne pracuje Dr. Veselovská.

³³ Na tomto mieste treba pripomenúť, že veľké množstvo hudobných pamiatok, nájdených na našom území, bolo v minulom režime neospravedlivo importovaných práve do Maďarska.

³⁴ SZENDREI, J.: *A magyar középkor hangjegyes forrásai*. Budapest, 1981; Szendrei, J.: *Középkori hangjegy-rások Magyarországon*. Budapest, 1983.

³⁵ Spolu s J. Szendreiovou systematicky vydávajú katalógy stredoeurópskych oficií *Corpus Antiphonarium Officii – Ecclesiarum Centralis Europae* (CAO-ECE), zamerané na rýchlu orientáciu pri identifikácii liturgicko-hudobných pamiatok v stredoeurópskom priestore. Ide o nasledujúce katalógy: DOBSZAY, L. – PRÓSZEKY, G.: *CAO-ECE : A preliminary Report*. Budapest, 1988; DOBSZAY, L.: *CAO-ECE : I/A Salzburg (Temporale)*. Budapest, 1988; CZAGANY, Z.: *CAO-ECE : I/A Salzburg (Temporale)*. Budapest, 1994; CZAGANY, Z.: *CAO-ECE : III/A Praha (Temporale)*. Budapest, 1996; CZAGANY, Z.: *CAO-ECE : III/B Praha (Sanctorale, Commune sanctorum)*. Budapest, 2002; GILÁNYI, G. – KOVÁCS, A. (eds.): *CAO-ECE : IV/A Aquileia (Temporale)*. Budapest, 2003; DOBSZAY, L.: The Program „CAO-ECE“. In: *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 30. Budapest, 1988, s. 355-360.

³⁶ DOBSZAY, L.: Niekoľko aspektov skúmania stredovekých hudobných kódexov Bratislavy. In: *Hudobné tradície Bratislavy a ich tvorcovia*, zv. 18. Bratislava, 1989, s. 11-22.

³⁷ SZIGETY, K.: Denkmäler des gregorianischen Chorals aus dem ungarischen Mittelalter. In: *Studia musicologica* 4. Budapest, 1963, s. 129-172.

³⁸ CZAGÁNY, Z.: Dva neumové fragmenty v Archíve mesta Bratislava. In: *Hudobné tradície Bratislavy a ich tvorcovia* (Bd. 18). Bratislava, 1989, s. 32-45.

³⁹ SZENDREI, J. – RYBARIČ, R. (eds.): *Missale Notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio*. In: *Musicalia Danubiana I*. Budapest, 1982.

Banskej Štiavnice, Banskej Bystrice a Martina.⁴⁰ Táto práca je východiskovou bázou pre vedecké nazeranie na gregoriánsky chorál v zachovaných stredovekých pamiatkach na našom území. Okrem identifikácie a popisu jednotlivých pamiatok v horeuvedených archívoch autorka vyhodnotila notačné systémy stredovekých prameňov z územia Slovenska, používajúc pritom novú terminológiu, ktorá korešponduje s najnovšími výsledkami vedeckého bádania v stredoeurópskom priestore. Na súpise všetkých notovaných prameňov a predovšetkým fragmentárne zachovaných pamiatok pokračuje v rámci projektu *Pramene stredovekej cirkevnej hudby na Slovensku*, ktorý ako hlavná riešiteľka realizuje v spolupráci s Ústavom hudobného umenia, vedy a sakrálnej hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku.⁴¹ Na základe porovnávania jednotlivých zlomkov v záverečnej fáze výskumu sa bude dať presnejšie určiť pôvod zlomkov, resp. skriptorské dielne, v ktorých boli napísané. Výsledky tohto bádania sú postupne publikované v odborných vedeckých časopisoch.⁴²

K ostatným významným vedeckým publikáciám patrí faksimilové vydanie *Spišského graduála Juraja z Kežmarku z roku 1426*,⁴³ na ktorom sa najvýraznejšie podieľal Rastislav Adamko. V súčasnosti pripravuje faksimilové vydanie *Spišského antifonára*, ktorý sa spolu s graduálom nachádza v archíve Spišskej Kapituly a patrí k dvanástim zachovaným notovaným prameňom na Slovensku.⁴⁴

Azda prvým oficiálnym dielom postkomunistického obdobia, ktorého súčasťou tvorí aj gregoriánsky chorál, je *Liturgický spevník I*, pripravovaný už počas totality a vydaný roku 1990 vo Vatikáne.⁴⁵ Okrem omšového poriadku v latinčine (s. 38-46) však obsahuje len úzky výber

⁴⁰ VESELOVSKÁ, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch : stredoveké notačné systémy z územia Slovenska*. Dizertačná práca. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2004.

⁴¹ Výskum je podporovaný *Agentúrou na podporu vedy a výskumu* pod registračným číslom APVV-51-043 605. Spracované fragmenty sa nachádzajú v archívnych a knižničných inštitúciách v mestách Bratislava, Modra – Pezinok, Skalica, Trnava, Kremnica, Banská Štiavnica, Banská Bystrica, Martin, Liptovský Mikuláš, Spišská Kapitula, Levoča, Kežmarok, Košice, Poprad. Na výskume sa podieľa aj autorka tejto štúdie spolu s Rastislavom Adamkom, ktorí sa zamerali na archívne fondy v Prešove, Levoči, Bardejove a v Košiciach. K dnešnému dňu je spracovaných približne 700 notovaných zlomkov. Na výskume sa odbornými radami z oblasti paleografie podieľa aj Dr. Juraj Šedivý.

⁴² Prehľad doterajších publikovaných výsledkov projektu *Pramene stredovekej cirkevnej hudby na Slovensku* prinášame v závere tohto príspevku v rámci monografií a vedecko-odborných štúdií publikovaných v rôznych periodikách po roku 1989.

⁴³ AKIMJAK, A. – ADAMKO, R. – BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Spišský graduál Juraja z Kežmarku*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2006.

⁴⁴ V archívnych fondoch Slovenska sa skutočne zachoval len tucet stredovekých rukopisov: *Bratislavský notovaný misál I* (ante 1341), *Bratislavský antifonár I, IIa, IIb, III a IV* (15. a 16. stor.), *Nitriansky evanjeliár* (prelom 11. a 12. stor.), *prešovský žaltár* (14. stor.) a *antifonár* (1375), *Spišský graduál* (1426) a *antifonár* (15. stor.), *košický žaltár* (15./16. stor.) a *žaltár-graduál v Martine* (15./16. stor.). Porov. Veselovská, E.: *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch : stredoveké notačné systémy z územia Slovenska*. Dizertačná práca. Bratislava, Ústav hudobnej vedy SAV, 2004, s. 62-72.

⁴⁵ *Liturgický spevník I : základné pojmy liturgickej hudby, základné omšové spevy*. Typis Polyglottis Vaticanis, Slovenská liturgická komisia, 1990. V prvej časti druhej kapitoly vysvetľuje základné pojmy gregoriánskeho chorálu (definícia, melódika, kompozičné štýly a spôsoby spievania atď.), vo štvrtej kapitole opisuje štruktúru omše a liturgický význam jednotlivých spevov (podkapitoly 5.2 – 5.17). Šiesta kapitola vysvetľuje podstatu gregoriánskeho chorálu, žiaľ, nie najvhodnejšie, nakoľko sa odvoláva na argumenty, ktoré dnes už neplatia (predovšetkým otázka

gregoriánskych spevov, medzi nimi kompletne ordinárium omšového cyklu *Missa mundi* (s. 115-119). Žiaľ, textová časť pojednávajúca o gregoriánskom choráli, obsahuje viaceré nepresnosti a chyby, ktoré by bolo potrebné upraviť, najmä v oblasti modológie a rytmického aspektu interpretácie gregoriánskeho chorálu.

Odborné a kvalifikačné práce

Gregoriánskemu chorálu sa v 90. rokoch minulého storočia venovali viaceré odborné a kvalifikačné práce. Amantius Akimjak v roku 1998 obhájil dizertačnú prácu pod názvom *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*.⁴⁶ Okrem historického vývinu a prehľadu základných pojmov gregoriánskej semiológie sa autor podujal porovnať a zhodnotiť používanie gregoriánskeho chorálu v krajinách strednej Európy (Slovensko, Čechy, Poľsko, Nemecko a Maďarsko). Dospel k záveru, že v období súčasnej liturgickej obnovy sa gregoriánsky chorál v týchto krajinách natrvalo udomácnil a znovu nadobudol svoje miesto a opodstatnenie aj po tom, čo sa v liturgii jednotlivých krajín zaviedla národná reč.⁴⁷ Potvrdil, že „v súčasne platných liturgických spevníkoch stredoeurópskych krajín sa gregoriánsky chorál používa všade.“⁴⁸ Gregoriánske kompozície v pôvodnej forme sú najviac zastúpené v Čechách (14 %), nasleduje Maďarsko (7 %), Nemecko (6 %) a napokon Poľsko a Slovensko (5 %). Najviac adaptácií gregoriánskeho chorálu do národných jazykov má Maďarsko (14 %), menšie zastúpenie má Slovensko (9 %), Nemecko (9 %), Česko (8 %) a Poľsko (8 %). Najviac gregoriánskych motívov v rámci nových spevov v národných jazykoch použili opäť Maďari (30 %), Česi (20 %), Nemci (16 %), najmenej Slováci (15 %) a Poliaci (14 %).⁴⁹

V roku 2001 publikoval Milan Kolena teoretickú časť dizertačnej práce pod názvom *Súčasná smery v interpretácii gregoriánskeho chorálu*,⁵⁰ ktorá je skrátanou prekladovou verziou

rytmického iktu). Sprehľadňuje tiež gregoriánske módy s prepojením na cirkevné stupnice. V závere teoretickej časti sú vysvetlené neumové znaky kvadratickej, t. j. vatikánskej notácie.

⁴⁶ AKIMJAK, A.: *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*. Spišská Kapitula, 1998.

⁴⁷ AKIMJAK, A.: *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*. Spišská Kapitula, 1998, s. 235.

⁴⁸ AKIMJAK, A.: *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*, s. 235. Pri komparácii jednotlivých spevov autor použil súčasne platné liturgické spevníky. Na Slovensku ide o nasledovné spevníky: *Liturgický spevník I : základné pojmy liturgickej hudby, základné omšové spevy*. Typis Polyglottis Vaticanis, Slovenská liturgická komisia, 1990; LEXMANN, J. (ed.): *Liturgický spevník II : medzispěvy na nedele a sviatky*. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV pre Slovenskú liturgickú komisiu, 1999; FRANZEN, P. – AKIMJAK, A. – ADAMKO, R. (eds.): *Liturgický spevník II/b : medzispěvy na Adventné a Vianočné obdobie*. Bratislava : Slovenská liturgická komisia, 1995; FRANZEN, P. – AKIMJAK, A. – ADAMKO, R.: *Liturgický spevník II/c : medzispěvy na Pôstne a Veľkonočné obdobie*. Bratislava : Slovenská liturgická komisia, 1996; *Liturgický spevník III : spevy na Popolcovú stredú, Svätý týždeň a Veľkú noc*. Bratislava : Cantate pre Slovenskú liturgickú komisiu, 1993. V Čechách reprezentuje súčasnú liturgickú hudbu spevník *Mešní zpěvy* (Praha, ČLK, 1990), v Poľsku *Śpiewnik liturgiczny* (Lublin, Towarzystwo naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1991), v Nemecku *Gotteslob* (Stuttgart, Katholisches Gebet, 1975) a v Maďarsku je to spevník *Eneklő egyház* (Budapest, Római Katolikus Népenektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal, Szent István társulat az apostoli szentszék könyvkiadója, 1984).

⁴⁹ Porov. AKIMJAK, A.: *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*, s. 114-115, 127-128, 144-145, 155-156, 174-185, 236.

⁵⁰ KOLENA, M.: *Súčasná smery v interpretácii gregoriánskeho chorálu*. Bratislava : Lúč, 2001. Táto teoretická práca, ktorá až príliš vychádza z diela L. Agustoniho a J. B. Göschla *Einführung in die Interpretation des Gregorianischen Choralis* bola vedľajšou súčasťou jeho umeleckého doktorátu, ktorého ťažiskom bolo koncertné vystúpenie a umelecké kvality autora ako dirigenta speváckeho zboru.

nemeckej odbornej monografie Luigiho Agustoniho a Johannesesa Berchmansa Göschla *Einführung in die Interpretation des Gregorianischen Chorals*.⁵¹ Venuje sa v nej podrobnej analýze a spôsobu interpretácie neum sanktgallenskej a laonskej adiaستمatickej notácie. V blízkej budúcnosti budú v rámci dizertačnej práce pod názvom *Frammenti gregoriani in Slovacchia* spracované adiaستمatické fragmenty na Slovensku.⁵² V roku 2003 vyšla monografia *Základy gregoriánskeho chorálu*, ktorá zahŕňa všeobecné a prístupné teoreticko-praktické poznatky o gregoriánskom speve.⁵³ O rok neskôr sa objavila knižná publikácia Martina Štrbáka pod názvom *Základy sanktgallenskej notácie a jej prepojenie s náukou o módoch*.⁵⁴ A napokon v tom istom roku (2004) Eva Veselovská obhájila vyššie uvedenú dizertačnú prácu *Stredoveké liturgické kódexy s notáciou v slovenských archívnych fondoch: stredoveké notačné systémy z územia Slovenska*.

Na tomto mieste by sme ešte chceli pripomenúť zaujímavý projekt *Nová paradigma kresťanskej liturgickej hudby v slovenskom sociálnom prostredí*,⁵⁵ na ktorom pracuje Ústav hudobnej vedy SAV v Bratislave. V rámci liturgickej hudby sa projekt čiastočne zameriava aj na praktickú interpretáciu gregoriánskeho spevu, resp. jeho nápevov či adaptácií. O relatívne nepriaznivej situácii referoval Rastislav Podpera na medzinárodnej vedeckej konferencii *Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi* v Ružomberku v roku 2006.⁵⁶

OBNOVA GREGORIÁNSKEHO CHORÁLU NA SLOVENSKU V PRAKTICKEJ ROVINE

Vedecké semináre a konferencie

O obnove gregoriánskeho chorálu na Slovensku z praktického aspektu môžeme hovoriť až od roku 1989, kedy k nám s vlnou náboženskej slobody prenikla úprimná túžba po teologicko-duchovnom poznaní a autentickom liturgickom speve. Gregoriánsky chorál, ktorému bol v dovedajšej literatúre a učebniciach venovaný nanajvýš jeden odstavec, začal priťahovať staršie i mladšie generácie z radov odborníkov i laikov. Prvým konkrétnym prejavom záujmu bolo usporiadanie vedeckého seminára *Dni gregoriánskeho chorálu* v Bratislave v novembri 1993, na ktorý bol pozvaný Johann Berchmans Göschl z Mníchova. Jeho prednáška, prvá svojho druhu, bola zameraná na gregoriánsku semiológiu, obsah ktorej

⁵¹ AGUSTONI, L. – GÖSCHL, J. B.: *Einführung in die Interpretation des Gregorianischen Chorals*. Kassel : Gustav Bosse-Verlag, 1987.

⁵² Dizertačnú prácu pripravuje autorka tejto štúdie a v budúcom roku by ju chcela obhájiť na Pápežskom inštitúte posvätnéj hudby v Ríme (Pontificio Istituto di Musica Sacra).

⁵³ BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Základy gregoriánskeho chorálu*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2003. Monografia je v podstate publikáciou autorkinej rigorózne práce, ktorú obhájila v roku 2002 na KU v Ružomberku.

⁵⁴ ŠTRBÁK, M.: *Základy sanktgallenskej notácie a jej prepojenie s náukou o módoch*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2004.

⁵⁵ Projekt je zastrešený z grantu VEGA 2/5029/05, hlavným riešiteľom je Mgr. Rastislav Podpera, PhD.

⁵⁶ Autor príspevku na viacerých praktických ukázkach z praxe potvrdil nesprávne spôsoby spievania gregoriánskych aklamácií, nápevov a spevov v rámci omše. Najvýraznejšími chybami sú rytmické deformácie (rozmanité prejavy spontánneho rytmizovania), melodické deformácie (prejavujú sa dokonca – a žiaľ, veľmi často – v spevoch kňaza), či uplatňovanie spontánneho ľudového viachlasu.

potvrdil koncertným vystúpením jeho schóly St. Ottilien vo Františkánskom kostole. Prednáška s koncertom vzbudili mimoriadne pozitívny ohlas. Pod dojemom tohto stretnutia seminaristi zo Spišskej Kapituly vydali o rok neskôr dve audiokazety s gregoriánskym chorálom, ktoré boli prvými nahrávkami svojho druhu na Slovensku.

Mimoriadne vzácnym človekom, ktorý ochotne prichádzal k slovenským záujemcom gregoriánskeho chorálu, bol maďarský kňaz Georg Béres, ktorý v čase komunizmu z ideologických dôvodov emigroval do Rakúska. Vo viacerých prednáškach, ktoré sa konali v 90. rokoch 20. storočia na Teologickej inštitúte Aloisianum v Bratislave, resp. v Spišskej Kapitule či Dolnej Krupej, vysvetľoval základné pojmy gregoriánskeho chorálu a spôsob jeho interpretácie. Zo zúčastnených záujemcov vždy vytvoril gregoriánsku schólu, s ktorou po ukončení spoločných stretnutí vystúpil na svätých omšiach. Výraznou mierou prebudil záujem o gregoriánsky chorál a prispel ku konkrétnej obnove tohto liturgického spevu na Slovensku.⁵⁷

Po roku 2000 sa na Slovensku uskutočnilo niekoľko ďalších odborných seminárov. V roku 2005 sa v Košiciach konal kurz gregoriánskeho chorálu, vedený Jiřím Hodinom z Prahy, o dva roky neskôr (17. – 19. marca 2007) sa na Liturgickej inštitúte Jána Jaloveckého pri Teologickej fakulte opäť v Košiciach konal *Seminár gregoriánskeho chorálu Hudba medzi nebom a zemou*, vedený Albertom Turcom, odborníkom na gregoriánsku modológiu.⁵⁸

Po trochu nesystematických začiatkoch znovuoživenia gregoriánskeho chorálu sa v dňoch 26. – 28. októbra 2006 uskutočnila aj prvá významná medzinárodná konferencia pod názvom *Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi*, ktorú organizovala Katedra hudobného umenia na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. S príspevkami vystúpili naozaj renomovaní gregorianisti: Kornelius Pouderoijen (Belgicko), Nino Albarosa (Taliansko), Giacomo Baroffio (Taliansko), Georg Beres (Maďarsko), ako aj odborníci na liturgickú hudbu: Ireneusz Pawlak, Piotr Paczkowski a Grzegorz Poźniak (Poľsko). Za Slovensko vystúpili Martin Štrbák, Rastislav Podpera, Rastislav Adamko, Gloria Braunsteiner a Janka Bednáriková, ktorá okrem prednášky reprezentovala aj dirigovaním Scholy cantorum a sólistickým vystúpením. Prednášky boli koncipované do troch hlavných okruhov: historická súvislosť,⁵⁹ súčasný stav gregoriánskeho chorálu⁶⁰ a otázky adaptácie a interpretácie.⁶¹

⁵⁷ Tento 80-ročný kňaz sa dodnes aktívne venuje rozvoju gregoriánskeho chorálu v Maďarsku, a to predovšetkým prostredníctvom medzinárodného festivalu, ktorý sa koná každý tretí rok vo Váci a pozostáva z odborných prednášok a tvorivých dielní, kde odborníci z tejto oblasti informujú o najnovších teoretických a interpretačných poznatkoch a skúsenostiach. Na festival prichádzajú mnohé domáce i zahraničné schóly, ktoré vystupujú na svätých omšiach, resp. ranných chválach alebo vešperách, ako aj na večerných koncertoch.

⁵⁸ Odborný seminár s Albertom Turcom zorganizoval Dr. Ján Veľbacký, ktorý je druhým absolventom Pápežského inštitútu posvätnéj hudby v Ríme (prvou absolventkou je autorka tohto príspevku).

⁵⁹ Prof. Dr. Hab. I. Pawlak: *Tridentinum i Vaticanum II – Dwa etapy rozwoju monodii liturgicznej w Polsce*. Mgr. P. Paczkowski: *Choral gregoriański w polskich zwyczajach procesji niedzielnych i ku czci świętych na podstawie „Processionale” Andrzeja Piotrkowsyca z 1621 r.* PaedDr. Janka Bednáriková: *Prehľad adiestematických fragmentov gregoriánskeho chorálu na Slovensku*. PaedDr. ThDr. M. Štrbák, PhD. OPraem.: *Vplyv karolínskych homiliárov na gregoriánsky chorál*. Prof. Dott. N. Albarosa: *Le lettere sangallesi „s” e „i” sotto il cephalicus*.

⁶⁰ Prof. G. Beres: *Die gregoriaische Gesellschaft und ihre Tätigkeit in Ungarn*. Prof. G. Baroffio: *Il canto gregoriano in Italia*. Prof. C. Pouderoijen: *Die Entwicklung der Gattungen im Gregorianischen Choral*. Mgr. R. Podpera, PhD.: *Gregoriánsky chorál z „druhej strany”*.

V dňoch 18. – 21. októbra 2007 prebehol 1. medzinárodný festival gregoriánskeho chorálu v Bratislave, ktorého cieľom bolo zjednotiť zúčastnené gregoriánske schóly na spoločnom speve gregoriánskeho chorálu. Program festivalu, usporiadaného pod vedením Milana Kolenu, bol zameraný predovšetkým na koncertné vystúpenia zahraničných schól z Florencie, Varšavy, Grazu a Brna. Završením tohto stretnutia bola slávnostná svätá omša, ktorej spevy pripravil a dirigoval jeden z významných súčasných gregorianistov prof. Dr. Franz Karl Pražl z Univerzity v Grazi.

Odborné články a štúdie

Významným prostriedkom na šírenie gregoriánskeho chorálu sa od roku 1995 stal časopis o duchovnej hudbe *Adoremus*, ktorý v súčasnosti vychádza štyrikrát do roka pod upraveným názvom *Adoramus Te* (od roku 1998). Postupne prinášal články o liturgickom speve a jeho formách (A. Konečný, A. Akimjak), predstavil *Lexikón pojmov duchovnej hudby* (I. Sestrienková), neskôr zaujal cyklom o vzniku, vývoji a formách gregoriánskeho chorálu (M. Štrbák, J. Bednáriková) či ďalšou sériou článkov o význame sanktgallenských neum a gregoriánskej modológie (M. Štrbák). Okrem odborných príspevkov, k akým patria aj štúdie o liturgických nápevoch čítaní či orácií (R. Adamko), časopis prináša aktualitu z udalostí, seminárov a vedeckých konferencií gregoriánskeho chorálu (G. Béres, P. Ruščin, M. Štrbák, J. Bednáriková). Objavujú sa tiež príspevky zahraničných autorov (F. Krieg, G. Baroffio, J. B. Göschl, D. Eben) ako aj články mladých absolventiek hudobného štúdia (M. Šeligová, M. Pašková, Z. Masaryková, Z. Flamová). V prílohe ponúkame prehľad všetkých článkov z *Adoramus Te*, týkajúcich sa gregoriánskeho chorálu, od jeho vzniku po súčasnosť, ako aj prehľad ďalších odborných štúdií a monografií z tejto oblasti, publikovaných slovenskými autormi.

Schola cantorum

Keďže gregoriánsky chorál je predovšetkým spievaná modlitba, najvhodnejším spôsobom na jeho šírenie je praktický spev gregoriánskych schól. Tie sa prirodzeným spôsobom formovali vo všetkých kňazských seminároch, kde sa tento spev v rámci možností vyučuje a praktizuje na bohoslužbách. Do širokého povedomia sa dostala predovšetkým schóla zo Spišskej Kapituly, a to zásluhou dvoch audiokaziet s gregoriánskym chorálom, ktoré boli prvými nahrávkami gregoriánskeho chorálu na Slovensku.⁶² Jej prvým dirigentom bol vtedajší bohoslovec Štefan Tuka, následne viedli schólu ďalší seminaristi (Rastislav Adamko, Martin Štrbák a iní).

⁶¹ Doc. ThDr. R. Adamko, PhD.: *Zásady adaptácie gregoriánskych melódií do slovenských textov*. Doc. Dr. theol. G. Braunsteiner, PhD.: *Praktické poznámky o práci s gregoriánskou schólou Teologickej fakulty Trnavskej univerzity v Bratislave*. Dr. G. Poźniak: *Choral gregoriański w repertuarze scholi liturgicznej w diecezji opolskiej*. Všetky príspevky, uvedené v poznámkach 59-61, budú v krátkej dobe publikované vo vedeckom zborníku.

⁶² Prvá audiokazeta vyšla v roku 1994 a obsahuje gregoriánske spevy vianočnej omše v noci. O rok neskôr (1995) vyšla druhá magnetofónová kazeta s rôznymi spevmi cirkevného roka (na Kvetnú nedeľu, Veľký piatok, Bielu sobotu, Nanebovstúpenie Pána). Obidve nahrávky boli realizované pod dirigentským vedením R. Adamka. MG *Vianočné gregoriánske spevy*. Schola cantorum Spišská Kapitula. Spišská Nová Ves, Aton Multimedia, 1994. MG *Gregoriánske spevy*. Schola cantorum Spišská Kapitula. Spišská Nová Ves, Aton Multimedia, 1995.

Od roku 1999 zaznamenáva svoju činnosť už spomenutá Schola cantorum v Ružomberku, ktorú pôsobí na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity. V rámci povinnej voliteľného predmetu sa študenti venujú praktickému štúdiu gregoriánskych spevov, ktoré pravidelne prezentujú na bohoslužbách a koncertoch duchovnej hudby na Slovensku i v zahraničí (Poľsko, Maďarsko, Česko, Francúzsko). Okrem praktických hodín sa študenti umelecko-výchovného zamerania oboznamujú aj so základnými teoretickými poznatkami gregoriánskeho chorálu na prednáškach predmetu Gregoriánsky chorál. V roku 2003 sa Schola cantorum podieľala na nahrávaní CD *Dixit Dominus*, v roku 2005 registrovala niekoľko gregoriánskych spevov na CD *Benedictus* v Mníchove a v roku 2007 vyšlo 3CD *Gaudete in Domino semper*.⁶³

V Bratislave v súčasnosti pôsobia dve schóly. Prvá vznikla v roku 2002 a pod názvom Schola Gregoriana Bratislavensis pôsobí pod vedením Milana Kolenu. Táto sa okrem verejných vystúpení interpretačne podieľala na digitalizácii *Bratislavského antifonára I*,⁶⁴ kde je zaznamenaných niekoľko nahrávok gregoriánskych spevov z tohto vzácneho prameňa. Druhým vokálnym telesom je gregoriánska schóla *Gloria Dei – homo vivens*, ktorú v roku 2003 na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity založila a vedie Gloria Braunsteiner.⁶⁵ Počas svojej existencie schóla našťudovala a v bratislavských chrámoch prezentovala viacero omšových ordinárií a próprií.

Okrem horeuvedených zoskupení pracujú na Slovensku i ďalšie, menej známe schóly, pôsobiace najmä v kňazských seminároch (Košice, Banská Bystrica – Badín), ktoré je možné príležitostne si vypočúť na bohoslužbách v katedrálnych kostoloch.⁶⁶ Potešujúcim faktom je skutočnosť, že viaceré spevácke zbory sa sporadicky popasujú s našťudovaním nejakých gregoriánskych spevov. Ako príklad uvádzame Zbor Konzervatória v Bratislave, ktorý vystúpil s niekoľkými spevmi z *Bratislavského notovaného misála* v rámci otvorenia výstavy *Stred Európy okolo roku 1000* v júli 2002 na Bratislavskom hrade.⁶⁷

⁶³ Schola cantorum Katolíckej univerzity v Ružomberku sa podieľala na nahrávaní nasledujúcich CD nosičov: CD *Dixit Dominus* (Schola cantorum: vstup č. 9, 10, 11), vyd. Recorded by Jaroslav Stráňavský, 2003; CD *Benedictus* (Schola cantorum: vstup č. 1-6), vyd. Pedro Records, Produktion: Jozef Halmo, Mníchov, 2005; CD *Stanislav Šurin: Antifóny* (Schola cantorum: vstup č. 1-3), vyd. Pedro Records, Produktion: Jozef Halmo, Mníchov, 2005; 3CD *Gaudete in Domino* (1. CD: Schola cantorum – vstup č. 1, 2, 5, 8; 2. CD: Schola cantorum – vstup č. 1-9, 12-19), vyd. Jaroslav Stráňavský MUSIC MASTER, Katolícka univerzita v Ružomberku, 2007.

⁶⁴ *Bratislavaer Antiphonar I*. 2004 Memoria Slovaciae Medii Aevi manuscripta, UNESCO – Memory of World, Begleitsstudien: Július Sopko, Dušan Buran, Lubomír Jankovič, Eva Veselovská. Martin, 2004.

⁶⁵ Dr. Gloria Braunsteiner pôsobí ako teologička na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Bratislave, je absolventkou docentského kurzu gregoriánskeho chorálu u J. B. Göschla v Mníchove.

⁶⁶ Dovoľme si poznamku, že hoci sa vokálne zoskupenia v kňazských seminároch tradične pomenúvajú schola cantorum, ich repertoár vytvárajú rôzne viachlasné duchovné skladby, resp. mládežnícke piesne, pričom gregoriánske spevy tvoria obyčajne minimum repertoáru.

⁶⁷ Dva zo šiestich našťudovaných spevov – communio *Regina mundi* a alelujový spev *Sancte Rex Stephane* – tvoria súčasť CD platne *Hospodin je môj Pastier*. Komorný zbor Konzervatória v Bratislave. Nadácia Konzervatória v Bratislave, 2005. Porov. Urdová, S.: Znovuuvedenie vybraných spevov z Bratislavského notovaného misála. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2003, s. 36.

Quo vadis cantus gregorianus in Slovachia?

„Postavenie chorálu medzi liturgicko-hudobnými žánrami nie je dnes vôbec jednoduché. Spevy kňaza a odpovede ľudu sa u nás tradične spievajú ako slovenská adaptácia gregoriánskych melodických modelov, avšak ostatným čiasťkam liturgie výrazne kraľuje ľudom preferovaná kancionálová pieseň, spevy z Liturgického spevníka (LS), či mladšími generáciami preferovaná nová duchovná pieseň. Gregoriánsky chorál je potenciálnou súčasťou výnimočných slávností, kedy ho spieva chrámový zbor alebo schóla. Kontakt bežných účastníkov liturgie s touto hudbou je dnes minimálny.“⁶⁸

Z uvedeného prehľadu tohto príspevku je však evidentné, že naše malé Slovensko má solídnu bázu, postavenú na niekoľkých zainteresovaných odborníkoch, ktorí v rámci svojich možností rozvíjajú tento liturgický spev a šíria ho v súlade s najnovšími zahraničnými vedeckými poznatkami z tejto oblasti. V dostupných časopisoch i odborných publikáciách je možné dočítať sa o viacerých teoreticko-interpretáčnych aspektoch gregoriánskeho chorálu, ako to dokumentuje uvedený zoznam z časopisu *Adoramus Te*. Žiaľ, literatúra vo forme monografií je stále nedostačujúca, čo by malo viesť odborníkov ku konkrétnejším snahám o teoretickú prezentáciu gregoriánskeho chorálu.

Negatívnym javom je malé zastúpenie gregoriánskych schól na Slovensku, resp. nízky počet vystúpení týchto telies mimo svojho pôsobiska, čo v súčasnej dobe úzko súvisí s nepriaznivou finančnou podporou kultúrnych či duchovných aktivít v našej krajine. Problém spočíva aj v závažnom šírení negatívnych spoločensko-sociálnych javov, akými sú výrazný konzumizmus, individualizmus, nezáujem o spoločenské dianie a vývoj. Viera ako taká je dnes síce „in“, ale zostáva kdesi na povrchu bez hlbšieho ponorenia a reflexie. Chrámy – predovšetkým v týždni – ešte ako tak naplňa staršia generácia najmä nežnejšieho pohlavia, prípadne prinútení birmovanci s preukazmi na zaznamenanie účasti na sv. omši, avšak hrozí nám skutočnosť, ktorá je smutne viditeľná v západných krajinách: prázdne lavice, osamotený kňaz a zmĺknuté organy. Dúfam, že ešte stále trochu katolícke Slovensko má nádej, aby takto nedopadlo. V takejto situácii nie je ľahké prilákať záujem o gregoriánsky chorál, zvlášť keď jeho textom málokto rozumie. Navyše ide o veľmi náročný repertoár, pri ktorom dnešný preťažený človek alebo ľahko zaspí (?) alebo sa nevydrží dlho sústrediť na jeho percepciu. Existujú však spôsoby, ako pomôcť poslucháčovi aktívne sa zúčastniť na počúvaní takéhoto repertoáru. Vhodné je napríklad prepojenie spevu a hovoreného slova, v ktorom sa pred samotným počúvaním poslucháč oboznámi s obsahom spievaného textu, resp. do programu koncertu či ku spevom svätej omše sa zapíše preklad latinského textu.⁶⁹ Ostatné záleží na dobrej vôli a otvorenom srdci poslucháča.

⁶⁸ Z prednášky Rastislava Podperu na medzinárodnej vedeckej konferencii *Gregoriánsky chorál v súčasnej liturgickej praxi* v Ružomberku, ktorý odznel 26. októbra 2006.

⁶⁹ Uvedený návrh chceme potvrdiť skutočnosťou, že napr. na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku sa pri významnejších svätých omšiach zaviedli do praxe brožúrky, resp. letáčiky s notovanými spevmi, aby sa všetci veriaci mohli prakticky zúčastniť na liturgickom speve. V prípade latinského textu sa zapisuje jeho slovenský preklad. Túto prax zaviedol a udržiava doc. Rastislav Adamko, ktorý pripravoval aj brožúrku na nedávny 1. medzinárodný festival gregoriánskeho chorálu v Bratislave.

Aké je teda aktuálne liturgické a spoločenské postavenie gregoriánskeho chorálu na Slovensku? Odpovedať jednoslovnou by nebolo výstižné ani správne. Je potrebné priznať si, že zastúpenie latinského spevu v slovenskej liturgii je minimálne a že ho reprezentuje niekoľko schól. Nebolo by správne naliehať, aby sa chrámové zbory preorientovali na gregoriánsky chorál, keď máme v charakteristike národa zakódovanú vlastnú viachlasnú spevnosť. Ako sme však poukázali na začiatku, gregoriánsky chorál nám nie je celkom cudzí, práve naopak – sprevádzal nás v našich kresťanských začiatkoch a – hoci v malej miere – je súčasťou liturgie dodnes. Ak uznávame jeho historické, umelecké ale predovšetkým duchovné bohatstvo, nemali by sme ho ignorovať ani sa mu vyhýbať. Prísľubom v tejto veci sú súčasní i niekdajší členovia gregoriánskych schól, ktorí po ukončení štúdia i pôsobenia v schólach môžu pokračovať v tejto skúsenosti vo vlastných speváckych telesách, kde aspoň z času na čas našťudujú a prezentujú niektoré gregoriánske spevy.

Gregoriánskemu chorálu by sa mali na oveľa vyššej úrovni venovať predovšetkým bohoslovci v seminároch. Štúdium teológie, spirituality a v neposlednom rade latinčiny ich v plnom slova zmysle zvyhodňuje v chápaní a ponímaní tohto spevu. Žiaľ, nie je tomu tak, spev je často podceňovaný a nevenuje sa mu dostatočná pozornosť. Prejavuje sa to aj v nepriaznivom postavení a ohodnotení (predovšetkým ľudskom) spevákov, kantorov, možno aj zborov práve zo strany duchovných (svetlú, ale výrazne menšinovú výnimku tvoria tí kňazi, ktorí absolvovali aspoň základné hudobné vzdelanie a tak lepšie chápu význam liturgickej hudby a jej nie jednoduchú prípravu i realizáciu). Občas zaznamenávame rozhlasový prenos zo svätej omše, v ktorej je možné vypočuť si aj gregoriánsky chorál, avšak väčšinu spevov tvoria v súčasnosti mládežnícke zoskupenia v „kapelovom“ obsadení. Nezaslúži si však svätá omša ako najkonkrétnejšie sprítomnenie Kristovej obety na kríži serióznym mediatívny spev viac ako prostoduché texty s gitarovým či keyboardovým sprievodom?⁷⁰

V neposlednom rade šírenie gregoriánskeho chorálu stojí na tých, ktorí ho študovali a rozumejú mu, autorku tohto článku nevyhnutne. V rámci svojich možností by mali rozširovať pole svojej pôsobnosti a propagovať tento liturgický spev v mestách i na dedinách aspoň pri bohoslužbách. Hoci sa začali organizovať gregoriánske festivaly, koncerty či semináre za účasti zahraničných hostí, je potrebné uskutočňovať jeho obrodu a poznávanie znútra, v našich kostoloch a na našich školách.

ZÁVER

Uvedený príspevok mal za cieľ čo najvernejšie sprehľadniť teoreticko-praktický aspekt gregoriánskeho chorálu na Slovensku v súčasnosti s nevyhnutnou retrospekciou do minulosti, poukázať na osobnosti, aktivity a diania v tejto oblasti. Gregoriánsky chorál je našej reči i mentalite možno vzdialený, avšak jeho hodnoty sú univerzálne, aktuálne a platné v každej

⁷⁰ Nechceme uraziť snahu mladých ľudí a ich lídrov, ktorá je sama o sebe dobrá a potrebná, odporúčame však takéto spevy praktizovať na katechézách, stretnutiach detí a mládeže, na skautských táboroch a podobných podujatiach. Dovolím si jednu osobnú poznámku, že napr. pri svätej omši za účasti detí v týždni, na ktorú sa človek v tejto uponáhľanej dobe horko-ťažko dostane s úmyslom zastaviť sa a načerpať síl, je skutočne veľmi rušivým momentom počúvať detskú pesničku s textom na cca štyri slová s dookola sa opakujúcou melódiou. Takýmto spôsobom deti vedieme k banalizácii duchovnej hudby a vychovávame ich k pseudoumeniu priamo v kostoloch.

dobe a v každej ľudskej spoločnosti. Ovládanie všeobecných pojmov gregoriánskeho chorálu, základná orientácia v tejto oblasti a kvalitné poznanie niektorých jednoduchých spevov (*Missa mundi*, *Missa de Angelis*, príp. známych mariánskych antifón) je znakom zjednotenia myslí a sŕdc veriacich ľudí na celom svete. Malé Slovensko napriek pohnutým dejinám i napriek nelichotivej situácii dneška k tomuto duchovno-hudobnému zjednoteniu pomaly, ale predsa smeruje.

PRÍLOHA

a) Prehľad slovenských monografií o gregoriánskom choráli po roku 1989

AKIMJAK, A.: *Gregoriánsky chorál v stredoeurópskom priestore*. Spišská Kapitula, 1998.

KOLENA, M.: *Súčasný smery v interpretácii gregoriánskeho chorálu*. Bratislava : Lúč, 2001.

BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Základy gregoriánskeho chorálu*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2003.

ŠTRBÁK, M.: *Základy santgallenskej notácie a jej prepojenie s náukou o módoch*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2004.

b) Prehľad článkov o gregoriánskom choráli v časopise *Adoramus Te*

KONEČNÝ, A.: Liturgické spevy v latinskom obrade. In: *Adoremus*, č. 0, 1995, s. 4-5.

BERES, G.: Kde vlastne vznikol gregoriánsky chorál? In: *Adoremus*, č. 0, 1995, s. 8-9.

SESTRIENKOVÁ, I.: Lexikón pojmov duchovnej hudby : Agnus Dei. In: *Adoremus*, č. 0, 1995, s. 11.

SESTRIENKOVÁ, I.: Lexikón pojmov duchovnej hudby : Aleluja. In: *Adoremus*, č. 1, 1995, s. 9.

SESTRIENKOVÁ, I.: Lexikón pojmov duchovnej hudby : Benedictus. In: *Adoremus*, č. 1, 1995, s. 9.

KONEČNÝ, A.: Procesiové spevy a chválospevy po prijímaní. In: *Adoremus*, č. 2, 1995, s. 3-4.

KRIEG, F.: O gregoriánskom choráli. In: *Adoremus*, č. 2, 1995, s. 4-5.

SESTRIENKOVÁ, I.: Lexikón pojmov duchovnej hudby : antifóna, antifonár. In: *Adoremus*, č. 2, 1995, s. 8.

SESTRIENKOVÁ, I.: Gregoriánsky chorál je vzorom pre každú liturgickú hudbu : rozhovor s G. Beresom. In: *Adoremus*, č. 1, 1996, s. 30-31.

SESTRIENKOVÁ, I.: Lexikón pojmov duchovnej hudby : cirkevné tóniny. In: *Adoremus*, č. 2, 1996, s. 7.

DUKA-ZÓLYOMI, E.: Gregoriánske hnutie v Maďarsku ako inšpiračný zdroj. In: *Adoremus*, č. 3, 1996, s. 9-10.

EBEN, D.: Tradícia gregoriánskeho chorálu v Čechách – minulosť a súčasnosť. In: *Adoremus*, č. 4, 1996, s. 9-10.

RAŠI, L.: Moderná populárna hudba a gregoriánsky chorál. In: *Adoremus*, č. 1, 1997, s. 26-27.

RUŠČIN, P.: Gregorianika : štúdie k notácii a interpretačnej praxi (*Musicologica austriaca* 14/15, Wien, 1996). In: *Adoremus*, č. 2, 1997, s. 34.

BÉRES, G.: VI. Medzinárodný gregoriánsky festival vo Watou. In: *Adoremus*, č. 2, 1997, s. 35.

POLLÁKOVÁ, V.: Gregoriánsky chorál v minulosti a dnes. In: *Adoramus Te*, č. 3, 1998, s. 6-9; č. 4, 1998, s. 7-9.

AKIMJAK, A.: Gregoriánsky chorál ako teologický model liturgického spevu a duchovnej hudby. In: *Adoramus Te*, č. 4, 1998, s. 10-13.

- ŠTRBÁK, A. M.: Vznik gregoriánskeho chorálu. In: *Adoramus Te*, č. 2, 1999, s. 8-11.
- ŠTRBÁK, A. M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu. In: *Adoramus Te*, č. 3, 1999, s. 7-10.
- ŠTRBÁK, A. M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu (sekvencie a trópy). In: *Adoramus Te*, č. 4, 1999, s. 11-12.
- AKIMJAK, A.: Omšové ordinárium a proprium. In: *Adoramus Te*, č. 4, 1999, s. 25-27.
- ŠTRBÁK, A. M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu (diastematická notácia). In: *Adoramus Te*, č. 1, 2000, s. 11-12.
- AKIMJAK, A.: Medzispěvy v obnovenej liturgii : žalm po prvom čítaní. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2000, s. 13-15.
- SESTRIENKOVÁ, I.: Gregoriánsky chorál na Slovensku. In: *Adoremus*, č. 1, 2000, s. 31.
- ŠTRBÁK, A. M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu (úpadok a obnova). In: *Adoramus Te*, č. 2, 2000, s. 13-14.
- AKIMJAK, A.: Medzispěvy v obnovenej liturgii : graduál. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2000, s. 15-16.
- ADAMKO, R.: Spišský graduál Juraja z Kežmarku. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2000, s. 16, 26.
- AKIMJAK, A.: Medzispěvy v obnovenej liturgii : rezponzóriový žalm „a capite“ a „a latere“. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2000, s. 8-10.
- ŠTRBÁK, M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu : úpadok a obnova. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2000, s. 15-16.
- AKIMJAK, A.: Medzispěvy v obnovenej liturgii : Aleluja a žalm in directum. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2000, s. 9-10.
- ŠTRBÁK, M.: Vývoj gregoriánskeho chorálu. Úpadok a obnova. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2000, s. 17-19.
- ŠTRBÁK, M.: Význam neum notácie St. Gallen v gregoriánskom chorále. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2002, s. 12-14.
- ŠTRBÁK, M.: Modológia I. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2002, s. 14-16.
- ŠTRBÁK, M.: Kritériá výberu textov spevov antifón. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2002, s. 3-6.
- ADAMKO, R.: Spišský antifonár. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2002, s. 15-16.
- ŠTRBÁK, M.: Dvojtónové neумы. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2002, s. 17-19.
- ŠTRBÁK, M.: Modológia II : protus. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2002, s. 19-23.
- ŠTRBÁK, M.: 2. medzinárodný festival gregoriánskeho chorálu vo Váci (Maďarsko) 4. – 7. VII. 2002. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2002, s. 31.
- ŠTRBÁK, A. M.: Trojtónové neумы. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2002, s. 8-10.
- ŠTRBÁK, A. M.: Modológia – deuterus. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2002, s. 11-16.
- HAINS, E.: Hudba a hudobná výchova v dejinách Slovenska a Slovákov (od najstarších čias do stredoveku). In: *Adoramus Te*, č. 4, 2002, s. 17-26.

- ŠTRBÁK, A. M.: Štvortónové neumy. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2003, s. 11-13.
- ŠTRBÁK, A. M.: Modológia – tritus. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2003, s. 25-28.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Hudobné formy gregoriánskeho chorálu I. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2003, s. 6-7.
- ADAMKO, R.: Nápevy čítaní podľa Missale Romanum 2002. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2003, s. 8-9.
- ŠTRBÁK, A. M.: Modológia – tetrardus. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2003, s. 10-13.
- URDOVÁ, S.: Znovuvedenie vybraných spevov z Bratislavského notovaného misála. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2003, s. 36-37.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Hudobné formy gregoriánskeho chorálu II. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2003, s. 3-6.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Hudobné formy gregoriánskeho chorálu III. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2003, s. 3-5.
- ADAMKO, R.: Nápevy evanjelia podľa Missale Romanum 2002. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2003, s. 6-8.
- ADAMKO, R.: Nápevy orácií v Missale Romanum 2002 (I.) In: *Adoramus Te*, č. 1, 2004, s. 3-4.
- BAROFFIO, G.: Svätý Gregor Veľký a liturgia I. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2004, s. 15-16.
- ADAMKO, R.: Nápevy orácií v Missale Romanum 2002 (II.) In: *Adoramus Te*, č. 4, 2004, s. 3-4.
- BAROFFIO, G.: Gregoriánsky chorál. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2005, s. 7-10.
- ŠTRBÁK, M.: Rozbor antifóny „Hosanna Filio David“. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2005, s. 11-14.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Gregoriánsky chorál a modlitba. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2005, s. 8-13.
- ADAMKO, R.: Hudobné formy v súčasnej liturgickej hudbe na Slovensku. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2005, s. 8-13.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Pohľad na gregoriánsky chorál z hľadiska hudobného rytmu. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2005, s. 12-14.
- ŠTRBÁK, M.: Procesiové antifóny Kvetnej nedele. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2006, s. 11-15.
- ADAMKO, R.: Veľkonočný chválospev Exsultet. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2006, s. 16.
- ŠELIGOVÁ, M.: Gregoriánske spevy vo vybraných spevníkoch z 19. a 20. storočia. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2006, s. 7-12.
- MASARYKOVÁ, Z.: Konferencia o gregoriánskom choráli na Katolíckej univerzite v Ružomberku. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2006, s. 34-36.
- BAROFFIO, G.: Gregoriánsky chorál v Taliansku. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2006, s. 14-15.
- KRAVECOVÁ, S.: Genéza a vývoj veľkonočnej procesie. In: *Adoramus Te*, č. 4, 2006, s. 3-13.
- ŠTRBÁK, M.: Úloha žien v antifónach Kvetnej nedele. In: *Adoramus Te*, č. 1, 2007, s. 25-27.
- ADAMKO, R.: Melódie na text Modlitby Pána v slovenských liturgických knihách. In: *Adoramus Te*, č. 2, 2007, s. 12-16.
- BEDNÁRIKOVÁ, J.: Graduale Romanum – 100 rokov od vzniku. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2007, s. 7-8.
- GÖSCHL, J. B.: 100 rokov Graduale Romanum. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2007, s. 8-16.

FLAMOVÁ, Z.: Komparatívna analýza notácií gregoriánskeho chorálu v adiestematických a diastematických rukopisoch antifóny „Veni Domine visitare“. In: *Adoramus Te*, č. 3, 2007, s. 25-29.

PAŠKOVÁ, M.: Interpreti liturgickej hudby (2). In: *Adoramus Te*, č. 3, 2007, s. 30-33.

c) Prehľad monografií a vedecko-odborných štúdií z oblasti gregoriánskeho chorálu v iných periodikách po roku 1989

AKIMJAK, A. – ADAMKO, R. – BEDNÁRIKOVÁ, J.: *Spišský graduál Juraja z Kežmarku*. Ružomberok : Katolícka univerzita, 2006.

VESELOVSKÁ, E.: *Mittelalterliche liturgische Kodizes mit Notation in den Archivbeständen von Bratislava*. Bratislava : Slowakisches Nationalmuseum-Musikmuseum, 2002.

VESELOVSKÁ, E.: Mittelalterliche Notationsysteme auf dem Gebiet der Slowakei – zu den neuesten Forschungsergebnissen. In: *Musicologica Istropolitana IV*. Bratislava, 2005, s. 9-39.

VESELOVSKÁ, E.: *Mittelalterliche liturgische Kodizes mit Notation in den Archivbeständen von Bratislava II*. Bratislava : Institut für Musikwissenschaft der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, 2006.

ADAMKO, R.: Príspevok k problematike kalendára v Misáli R. 387. In: *Slovenská hudba*, č. 2, 2006, s. 144-151.

AKIMJAK, A.: Úpadok a reštaurácia gregoriánskeho spevu. In: *Duchovný pastier* 72, 1991, č. 4.

BEDNÁRIKOVÁ, J.: Novoobjavené hudobné pamiatky v archíve ÚK SAV v Bratislave : semiologický pohľad na adiestematické fragmenty. In: *Slovenská hudba*, č. 2, 2006, s. 171-183.

CABAN, P.: *Krátke zhrnutie dôležitých cirkevných dokumentov o hudbe a speve v liturgii*. Banská Bystrica, 2000.

CZAGÁNY, Z.: Dva neumové fragmenty v Archíve mesta Bratislava. In: *Hudobné tradície Bratislavy a ich tvorcovia* (Bd. 18). Bratislava, 1989, s. 32-45.

DOBSZAY, L.: Niekoľko aspektov skúmania stredovekých hudobných kódexov Bratislavy. In: *Hudobné tradície Bratislavy a ich tvorcovia*, zv. 18, Bratislava, 1989, s. 11-22.

GÖSCHL, J. B.: Prvky meditácie v gregoriánskom choráli : k otázke spirituality gregoriánskeho chorálu. In: Elschek, O. (ed.): *Slovenská liturgická hudba na nových cestách*. Edícia Musicologica Slovaca et Europea XX-XXI, Bratislava : Veda, 2000.

PODPERA, R.: Využitelnosť antifón z Graduale Romanum a Graduale Simplex v slovenskom liturgickom spevníku. In: *Počiatky kresťanskej hudby v Európe*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava, 2005, s. 43-53.

SZORÁDOVÁ, E.: Podstata gregoriánskeho chorálu. In: Elschek, O. (ed.): *Slovenská liturgická hudba na nových cestách*. Edícia Musicologica Slovaca et Europea XX-XXI, Bratislava : Veda, 2000.

VESELOVSKÁ, E.: Introitus „Laetare Jerusalem“ z neznámeho fragmentu ÚHV SAV a z nepublikovaných fragmentov Bratislavského notovaného misála (ante 1341). In: *Duchovná hudba v premenách času*. Zborník. Prešov, 2001, s. 91-104.

VESELOVSKÁ, E.: Najstaršie hudobné pramene Banskej Bystrice. In: *Historicko-etnologické štúdie II*. Banská Bystrica : Fakulta humanitných vied UMB, 2001, s. 79-90.

VESELOVSKÁ, E.: K novým objavom prameňov gregoriánskeho chorálu. In: *Slovenská hudba*, č. 4, 2001, s. 564-576.

VESELOVSKÁ, E.: Problém katalogizácie a vyhodnocovania stredovekých notovaných kódexov a fragmentov z územia Slovenska. In: *Kritické edice hudebních památek IV*. Olomouc : Masarykova univerzita v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 99-112.

VESELOVSKÁ, E.: Vianočné antifóny v stredovekých prameňoch bratislavských archívov – Bratislavský antifonár IIb. In: *Studia ethnomusicologica II : Vianoce a hudba*. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV v spolupráci s Ister Sciencie, 2002.

VESELOVSKÁ, E.: Stredoveké notačné systémy z územia Slovenska : k najnovším výsledkom bádania. In: *Počiatky kresťanskej hudby v Európe*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava, 2005, s. 129-166.

VESELOVSKÁ, E.: K najnovším objavom stredovekých notovaných fragmentov z Univerzitnej knižnice v Bratislave. In: *Slovenská hudba*, č. 2, 2006, s. 152-170.

VRÁBEĽ, J.: Gregoriánsky chorál. In: *Liturgia* 5, 1995, č. 19.